

Lẫn lộn n và l?

phần 1 & Phần 2

NGUYỄN CUNG THÔNG & TRẦN THỊ LAN

Bài này tóm tắt vài trao đổi (qua email) gần đây về hiện tượng lẫn lộn hai phụ âm đầu n và l trong tiếng Việt. Hi vọng sẽ cho thấy vài cách nhìn khác nhau về đề tài thú vị này, cũng như bạn đọc có cơ hội suy nghĩ thêm về những đặc tính của tiếng Việt – như bài viết mới đây của anh Nguyễn Xuân Quang <http://vanhac.org/12/xoa-ngong-nl.html> hay anh Nguyễn Hữu Đạt trang <http://huudat.vn/ShowArticle.aspx?ID=973> ...v.v... Cần phân biệt số chỉ thanh điệu (như số 2 trong lung2 nung2) và số phụ chú ghi ngay sau một chữ (như nhận²). Người viết tin rằng càng nhiều người viết và nghiên cứu về ngôn ngữ chúng ta thì càng tìm ra được nhiều vấn đề thú vị hơn nữa.

22/11/2011 from Tran Thi, Lan

Thưa các thầy cô,

Hôm trước tôi có đọc bài phỏng vấn của Vietnamnet khi nói tới chuyện ngọng l/n, trong đó GS Hiệp và GS Dối nói rằng l/n là phương ngữ, không thể sửa, và không cần phải sửa.

Nếu báo chí đưa tin là chính xác thì tôi xin phép được hỏi các thầy cô, các thầy cô có đồng tình với nhận định trên của hai vị GS không ạ.

Theo tôi, lẫn lộn l – n là ngọng, Nhầm lẫn l / n là lỗi phát âm. Đã là lỗi thì cần được chỉnh sửa tại trường học chính thống.

Các lỗi này di sang tiếng Anh. Tại các lớp tiếng Anh tôi đã chỉnh sửa cho học sinh và thường lâu nhất là 1 tuần thì sửa được. Cá biệt có những trường hợp lâu hơn, nhưng có sự cảm nhận tiến bộ rõ rệt (sửa như thế nào thì về cơ bản tôi chưa nhận thấy hướng đi đúng trong các phát biểu về sửa lỗi này của những người đã được hỏi ý kiến).

Chúng ta cần phân biệt môi trường học đường khác với môi trường ngoài xã hội. L/N trong xã hội (phi chính thống) thì có thể không ai để ý, nhưng trong các cảnh huống giao tiếp trang trọng hoặc qui thức chuẩn mực thì ngọng l/n luôn gây ấn tượng tiêu cực cho chủ thể ngôn ngữ.

Hiện tượng này không thể đánh đồng với các trường hợp tiếng địa phương như q-g, v- dz như phương ngữ Nam bộ, hay các trường hợp nhầm lẫn dấu. Tuy nhiên, các dấu khi nói thì có thể chấp nhận, nhưng khi viết thì tối kị bởi luôn được coi là lỗi chính tả.

Hàm cái gì được coi là LỖI thì cần phải được nhà trường chỉnh sửa.

Cảm ơn các thầy cô đã đọc và mong nhận được phản hồi của các thầy cô về vấn đề này.

Chúc các thầy cô khỏe.

PS. Tôi đang tranh thủ đọc các phần đã in trong kỉ yếu của một số báo cáo viên. Có thể trong tương lai tôi xin tiếp tục được hỏi một số vấn đề trong đó. Rất cảm ơn các thầy cô.

Lan

22/11/2011 from Tom Nguyen/Nguyễn Cung Thông

Chị Lan kính,

Vấn đề phụ âm đầu lưỡi mà chị nói đến như l/r (A) là những phụ âm đòi hỏi khả năng liên hợp lưỡi, môi, họng ... và là những phụ âm cuối cùng trong quá trình đắc thụ ngôn ngữ¹ (language acquisition). Cũng vì thế mà sản sinh một số phương ngữ: như tiếng Mỹ khác tiếng Anh, Úc, Tô Cách Lan ... Và dĩ nhiên người Trung Hoa, Nhật, Hàn và Việt cũng có một số vấn đề khi đọc các phụ âm trên (rõ nét nhất là khi đọc tiếng Anh). Sống bên Úc qua 4 thập niên và phải dùng tiếng Anh để mưu sinh hàng ngày, tôi rất đồng ý với chị – có điều tôi có một đề nghị nhỏ là không gọi đọc l thành n là LỖI, mà là cách đọc KHÁC hơn (nhiều khi người đọc không ý thức được) so với lúc viết chúng (phạm vi qui ước lớn hơn) . Thành ra, cần phải giải thích sự KHÁC biệt này có thể dẫn đến hiệu năng truyền thông nghèo nàn khi dùng ngoại ngữ² (td. tiếng Anh), cũng như các yếu tố phát âm khác (thanh điệu, cách dùng chữ ...). Tôi cảm thông phần nào với GS Dõi ở ngoài Bắc nên quen với sự lẫn lộn n-l hơn là trong Nam hay ở nước ngoài ...

Vài ý mọn rất vắn tắt thân gửi

Nguyễn Cung Thông/NCT

(A) giọng Hẹ (Hakka, ở vùng biển Đông TQ, thuộc Mân Việt cổ đại) cũng có khuynh hướng đọc long – nong, lang – nang ...v.v...

Vùng Kiên Giang (Rạch Giá) đọc phụ âm r thành g (cuối lưỡi)

24/11/2011

Thưa thầy Nguyễn Cung Thông,

Cảm ơn thầy ạ.

Cảm phiền thầy giải thích giùm tại sao lại không được gọi l/n là lỗi ạ?

Cũng bởi người nói không nhận thức được, không phân biệt được nên tôi tự động gọi vấn đề này, như đã nói ở thư trước là họ bị chứng mù từ. Thầy có đồng ý họ bị mắc một chứng gọi là dyslexia không ạ?

Tất nhiên, một dạng dyslexia đặc biệt, nếu xét từ góc độ vô thức và không có khả năng phân biệt hai âm đó ạ.

Cảm ơn thầy

Lan

Chị Lan kính,

1. Chị hỏi ‘*Cảm phiền thầy giải thích giùm tại sao lại không được gọi l/n là lỗi ạ?*’

Thật ra tôi không có ý bắt buộc ai cả – chỉ muốn gợi ý (đề nghị, từ một ý mọn nhất thời) mà thôi. Nếu lời văn tôi viết có ý đó thì thành thật xin lỗi trước ... Đây là những lúc hiếm hoi dùng tiếng Việt trong các hoạt động hàng ngày ...

2. Có lẽ vấn đề sẽ rõ hơn khi nhìn rộng ra chẳng? Như kéo dài các trục không gian và thời gian ra – tạm thời giữ yên các vấn đề chánh tả, chánh âm, qui ước ...

2.1 Không gian: lẫn lộn l/n hiện diện trong các giọng Quảng Đông, Hẹ (Triều Châu) ... Như nông (nông nghiệp) còn đọc là nung⁴ lung⁴ (giọng Quảng Đông), lung² nung² (Hẹ), long⁵ (Mân Nam/Đài Loan) ... So với nóng (nong² – giọng Bắc Kinh) ...

...v.v...

Giọng Hẹ (phần tô đậm trên bản đồ, ở tỉnh Phúc Kiến TQ, bờ biển Quảng Đông ... thuộc Mân Việt cổ đại) có khuynh hướng lẫn lộn l/n rõ nét nhất trong các phương ngữ TQ hiện nay. Thành ra hiện tượng lẫn lộn l/n không chỉ giới hạn ở Bắc Bộ VN.

2.2 Thời gian: thí dụ như liên hệ lên-nên chẳng hạn, tự điển Việt Bồ La (1651) từng ghi nhận³ cách dùng ‘*nên mười tuổi*’ (bây giờ thì hầu như ai cũng nói là *lên mười tuổi*). Các cách dùng làm, năm và năm cũng đáng chú ý, so với lòng nòng ...v.v...

Lúc còn bé, tôi nghe giọng Quảng (Nam ...) như lôm (làm), nôm (nam)(A) như ngong vậy, nhưng từ ngày học hỏi thêm Hán Nôm (cho đến bây giờ), tôi đã thay đổi quan niệm hồi nhỏ đó ... Mẹ tôi (chúng tôi gốc làng Kim Lũ, Hà Đông trước đây) vẫn đọc giăng, tôi thì lại đọc là chằng nhưng viết là trắng, đấy là tôi đã theo qui ước của các trường học từ nhỏ.

3. Với đề nghị là nhìn hiện tượng lẫn lộn l/n như là một cách đọc KHÁC thay vì LỖI, tôi nghĩ là có thể ta nhìn vấn đề tích cực hơn (dẫn đến các cách sửa hay thêm kỹ năng phát âm để tăng hiệu năng truyền thông, nhất là khi học và dùng một ngoại ngữ như tiếng Anh chẳng hạn) mà tránh tạo một mặc cảm thua kém hay thiếu khả năng (hay tiêu cực, lỗi thì phải cần dứt bỏ) cho người học ... Ngoài ra, khi chối bỏ hiện tượng l/n trong tiếng Việt, tôi sợ rằng mình mất đi một số thông tin quý giá của ngôn ngữ (lịch đại) chẳng?

Vài ý mọn thân gửi,

NCT

(A) theo thiên ý, cách đọc Nôm thay vì Nam (chữ Nôm) từ Nam ra Bắc ... từ Kiên Giang đến Thừa Thiên ..., là một dấu ấn thời-không gian (time-space impression) của thời kỳ chữ Nôm cực thịnh (thế kỷ XII, XIII) và cũng là lúc dân Việt ổn định ở vùng Bắc Trung Bộ (giọng Quảng).

Thay lời kết luận

Các trao đổi trên phản ánh bản chất phức tạp của vấn đề lẫn lộn n/l: từ thổ ngữ, phương ngữ cho đến đặc tính vùng (areal feature – đồng đại) theo trục không gian; và vết tích của sự lẫn lộn n/l trong quá trình hình thành tiếng Việt theo trục thời gian (lịch đại). Ngoài ra, hiện tượng lẫn lộn n/l có phải là một hội chứng⁴ (bệnh) từ lăng kính y khoa hay không? Hi vọng bạn đọc sẽ thấy thích thú và tìm tòi thêm về các đặc tính của tiếng Việt.

Phụ chú và phê bình thêm

Bạn đọc có thể tham khảo thêm các trao đổi trên diễn đàn Viện Việt Học trang

<http://www.viethoc.org/phorum/read.php?20,56261> hay trên báo chí, các blogs...v.v...

1) Quá trình đắc thụ ngôn ngữ (language acquisition)

Các phụ âm đầu lưỡi l,r và mặt lưỡi sh (s giọng Nam VN), ch thường xuất hiện sau nhất trong quá trình đắc thụ tiếng mẹ đẻ – so với các âm môi m, p (mẹ mợ mụ mê má mẩu ... ba bố bu ...) xuất hiện rất sớm. Điều này dễ hiểu vì các phụ âm l,r hay th ... đòi hỏi các kết hợp phức tạp hơn của môi, lưỡi và họng.

2) Có nhiều trường hợp người Quảng Đông TQ khi học tiếng Anh thường lẫn lộn phụ âm đầu (initial consonant) n và l, người Nhật lẫn lộn l và r ... Trường hợp người Việt học tiếng Anh thì có tác giả* nêu lên sự lẫn lộn của phụ âm cuối (final consonant) l và n mà không thấy nói đến sự lẫn lộn của phụ âm đầu n và

l.
* Hwa-Froelich, Hodson & Edwards (2003:269)

3) Tự điển Việt Bồ La ghi '*nên mười tuổi*' (bây giờ thì ai cũng viết là lên mười tuổi), Tự điển Taberd (1838/1772) ghi '*nên một, nên hai*' ... Cho đến thời Huỳnh Tịnh Của vẫn còn ghi là '*nên một, nên hai*' (Đại Nam Quốc Âm Tự Vị, 1895).

Chữ Nôm 南五 trong Hồng Đức Quốc Âm Thi Tập/HĐQATT (thế kỷ XV) ghi làm bằng chữ nam 南 (biểu âm) hợp với chữ ngũ 五 (biểu ý) cũng cho thấy sự lẫn lộn n/l của âm năm và lăm. Một dạng chữ Nôm neo (cái neo) dùng thành phần hài thanh liêu ...v.v...

*'lưng mềm yếu diêu mười *năm tuổi'* (HĐQATT)

Một dạng chữ Nôm lăm còn ghi bằng chữ ngũ ghép với chữ lâm 林

'mười bốn mười lăm' (Truyện Kỳ Mạn Lục, thế kỷ XVI) . Điều đáng chú ý là giọng Triều (Tiêu) Châu đọc lăm là lim5 hay ning5

4) Người viết có đọc qua vài trường hợp mà người nói khi còn bé phân biệt được n và l, nhưng khi trưởng thành lại nói lẫn lộn giữa n và l (ảnh hưởng môi trường chung quanh, nghề nghiệp ...).

Nguyễn Cung Thông

nguyencungthong@yahoo.com

Nguồn: <http://khoahocnet.com/2012/01/04/nguy%E1%BB%85n-cung-thong-tr%E1%BA%A7n-th%E1%BB%8B-lan-l%E1%BA%ABn-l%E1%BB%99n-n-va-l/>